

## Contribuții la o biografie: Eugen Ionescu în dosarele Securității

Liviu Țăranu

Anul 2009 cuprinde un moment aniversar deosebit, care îl evocă pe eminentul om de cultură Eugen Ionescu (1909-1994). La data de 13/26 noiembrie 2009 se împlinesc 100 de ani de la venirea pe lume în orașul Slatina, într-o familie de funcționari, a celui care avea să fie calificat de către criticii literari din România și din întreaga lume drept pionierul literaturii române, franceze și universale a absurdului. Scriitorul și dramaturgul Eugen Ionescu a încetat din viață cu 15 ani în urmă, la 28 martie 1994, la Paris<sup>1</sup>.

Dincolo de etichetele care i s-au pus de-a lungul timpului de către cei care l-au cunoscut sau de cei care s-au delectat cu opera lui, Eugen Ionescu rămâne un autentic urmaș al marelui Ion Luca Caragiale. Disputa despre cât este românesc în opera lui, dacă el aparține literaturii și culturii române și în ce măsură, sunt chestiuni ce trebuie lăsate în seama criticilor și istoricilor literari, probabil cei mai îndreptățiți să le lămurească<sup>2</sup>.

Însăși biografia sa nu este una foarte limpede. În cele mai multe referințe, data la care s-a născut Eugen Ionescu este 26 noiembrie 1909/13 noiembrie 1909, la Slatina, tatăl era avocat român, iar mama de origine franceză. Părinții au locuit la Paris, dar în 1916 tatăl divorțează și se întoarce în România. În 1922 este urmat de către băiatul lui, Eugen care, detestându-și tatăl, părăsește casa cu prima ocazie, în 1927.

În documentele din dosarul său de la Securitate, data nașterii apare la 14 noiembrie 1909, iar tatăl său este amintit ca deținând poziția unui funcționar superior în prefectura județului Olt. În 1924, tatăl părăsește cuibul familial, Eugen Ionescu și sora sa rămânând să fie întreținuți doar de mamă – Tereza Ionescu, cu destule sacrificii. Aceasta avea o slujbă de dactilografă la Banca Națională și le-a oferit un trai modest copiilor până în 1934 când se stinge din viață<sup>3</sup>. Eforturile mamei sale nu vor fi uitate niciodată de viitorul dramaturg, care îi va păstra o caldă amintire. În ce privește sora lui aceasta se va căsători și stabili în București.

---

<sup>1</sup> Sunt numeroase lucrările care cuprind aspecte referitoare la biografia și opera lui Eugen Ionescu. Amintim aici doar câteva titluri: Gelu Ionescu, *Anatomia unei negații. Scrierile lui Eugen Ionescu în limba română (1927-1940)*, București, Ed. Minerva, col. Universitas, 1991; Marta Petreu, *Ionescu în țara tatălui*, Cluj-Napoca, Ed. „Biblioteca Apostrof”, col. „Janus”, 2001; Alexandra Laignel-Lavastine, *Cioran, Eliade, Ionescu: L'Oubli du fascisme*, Paris, Presses Universitaires de France - PUF, (Perspectives critiques), 8 aprilie 2002; Laura Pavel, *Ionescu. Anti-lumea unui sceptic*, Pitești, Ed. Paralela 45, 2002; Marie-France Ionescu, *Portretul scriitorului în secol* (traducere din franceză de Mona Țepeneag), București, Ed. Humanitas, 2003; Matei Călinescu, *Eugène Ionescu: teme identitare și existențiale*, Iași, Ed. Junimea, 2006.

<sup>2</sup> Detalii asupra acestei controverse vezi în <http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/856478/Romanitatea-lui-Ionescu> și <http://www.evz.ro/articole/detalii-articol/858347/Este-Ionescu-scriitor-roman-sau-francez> accesat la 17.09.2009. Vezi în același sens referirile la opera lui Eugen Ionescu în Nicolae Manolescu, *Istoria critică a literaturii române - 5 secole de literatură*, Pitești, Editura Paralela 45, 2009, *passim*.

<sup>3</sup> ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 21385, f. 7.

După absolvirea liceului „Sf. Sava” din București, Eugen Ionescu urmează cursurile Facultății de filologie, secția literatură franceză. După satisfacerea serviciului militar este numit profesor de limbă franceză, inițial la un gimnaziu din Cernavodă, apoi la Curtea de Argeș, pentru a reveni în București la Seminarul Central.

Activitatea literară și publicistică își are începutul încă de pe băncile facultății. În 1931 publică primele poezii, scrise sub influența simboțiștilor și a suprarealiștilor, reunite într-un volum intitulat *Elogii pentru ființe mici*<sup>4</sup>. La scurt timp „recidivează” cu un volum de critică literară, intitulat *Eu*, premiat în 1934 de Fundațiile Regale<sup>5</sup>. Între timp, publică diverse texte și devine un colaborator curtat de mai multe publicații: „Bilete de papagal” a lui Tudor Arghezi, „Bluze albastre” a lui Al. Sahia, „Viața literară” a lui I. Valerian, „România Literară” a lui Liviu Rebreanu, precum și la „Axa”, „Azi” și „Credința” toate trei aflate sub direcția lui Sandu Tudor.

În 1936 se însoară cu Rodica Burileanu, născută la 9 decembrie 1910, de profesie avocat, fiica lui Mihail Burileanu, director al ziarului „Ordinea”. Cu sprijinul prof. Dumitru Caracostea, director al Fundațiilor Regale pentru Literatură și Artă, al acad. Al. Rosetti, dar și al unei rude aflate în cercurile politice ale vremii, Eugen Ionescu este introdus în diplomație fiind numit, în 1941, atașat de presă la legația regală a României de pe lângă guvernul din Vichy, după care refuză să revină în țară.

În activitatea serviciului de presă al legației nu se remarcă prin nimic, însă publică două articole în revista „France”, care apărea la Vichy, în unul din ele, după cum se afirmă într-o telegramă a Securității (din 1977!), laudând măsurile antievreiești luate de mareșalul Ion Antonescu în România<sup>6</sup>.

În 1945, trimite, de la Paris, revistei „Viața românească” un articol intitulat *Scrisori din Franța*, publicat în numărul din martie 1946, în care expune o parte din motivele plecării sale din țară, precizând punctul său de vedere critic asupra regimului politic din România interbelică.

În ziarul „Liberalul” se declanșează, în urma acestui articol, o aprigă campanie împotriva lui Eugen Ionescu. Ba chiar este trimis în judecată pentru injurii aduse „armatei, regalității și națiunii române” și este condamnat prin sentința nr. 1116/1946 a Curții Marțiale a Corpului II Armată la cinci ani închisoare corecțională pentru ofensă a armatei, la 6 ani închisoare corecțională și 5 ani interdicție corecțională pentru ofensă adusă națiunii, urmând ca să execute pedeapsa cea mai mare.

Eugen Ionescu avea, din acest moment, motive chiar mai solide de a nu reveni în țară. După stabilirea sa definitivă la Paris (în 1945), se consacră teatrului. În decembrie 1949, *Cântăreața cheală* este prezentată la teatrul „Noctambules”, în regia lui Nicolas Bataille. Din 1957, această piesă, împreună cu *Lecția*, sunt prezentate seară de seară la teatrul „La Huchette”.

<sup>4</sup> Eugen Ionescu, *Elegii pentru ființe mici*, versuri, București, Editura Cercul Analelor Române, 1931 (reeditări: București, Editura Jurnalul Literar, 1990).

<sup>5</sup> Idem, *Eu*, ediție îngrijită de Mariana Vartic, cu un prolog la *Englezește fără profesor* de Gelu Ionescu și un epilog de Ion Vartic, Cluj, Editura Echinoc, 1990.

<sup>6</sup> ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 21385, f. 97v.

În 1961, piesele lui sunt reprezentate deja în 35 de țări<sup>7</sup>. În 1966 *Setea și foamea* e jucată la Comedia Franceză. În 1971, Eugen Ionescu este ales membru al Academiei Franceze.

În România, celebritatea lui Eugen Ionescu nu avea cum să rămână fără ecou. Dealtfel, regimul de la București, începuse, discret, încă din 1958, o reală deschidere către valorile exilului românesc, încercând ca prin vizite ale acestora în România democrat-populară, să-i convingă de „progresele” pe care le făcuse țara și să se legitimizeze totodată<sup>8</sup>.

Din nefericire, și acum dar și mai târziu, în anii '70, când debutează așa numita operațiune „Recuperarea”, cei care au dirijat contactele și „influențarea pozitivă” a figurilor de marcă din exil, au fost nimeni alții decât angajații Securității, cu predilecție cei ai Direcției Generale de Informații Externe cunoscută sub acronimul DIE<sup>9</sup>.

La 1 iulie 1963, șeful reprezentanței diplomatice a României de la Paris, dr. Victor Dumitriu, propune Ministerului de Externe de la București, reluarea legăturilor cu Eugen Ionescu, invocând: „Eugen Ionescu dorește să facă o vizită în țara noastră, dar el se teme să întreprindă aceasta deoarece în 1946 a fost condamnat de un tribunal din România, pentru vina de a fi insultat într-un articol familia regală. El nu știe dacă acea condamnare a fost sau nu anulată”.

Nu știm dacă Eugen Ionescu își exprimase într-adevăr dorința de a veni în țară. În contextul dat, mai probabil, își exprimase interesul pentru situația sa juridică, într-o ipotetică vizită a sa în România. Această vizită nu o va face însă niciodată, chiar dacă invitațiile din România au curs și au fost făcute chiar presiuni pentru ca dramaturgul să accepte una din ele.

Dealtfel, dovada că regimul de la București era mult mai interesat de o astfel de vizită decât Eugen Ionescu, este ilustrată de rapiditatea cu care MAE face recurs la Procurorul general, împotriva sentinței din 1946, pentru ca la 19 septembrie 1963, Tribunalul Suprem să emită Decizia nr. 233 de casare a sentinței, achitându-l pe Eugen Ionescu de orice penalitate.

Interesantă este și argumentația folosită de Tribunalul Suprem și menționată în decizia de casare: „Din examinarea actelor de la dosar se constată că inculpatul în articolul *Scrisori din Franța* condamnă șovinismul naționalist și reacționar pe care autorul îl caracterizează drept «un reflex burghez de apărare împotriva tuturor ideilor sociale înaintate ...» astfel încât «este urgent necesar să se desființeze radical ofițerimea burgheză, magistratura burgheză...»” etc. – prin toate aceste aprecieri ca și prin întreg articolul său, autorul vizând în mod vădit numai ofițerimea coruptă a vechii armate... care nu reprezenta însă nici întreaga armată din trecut și cu atât mai mult nici noua

---

<sup>7</sup> Pentru traduceri în limba română ale acestor piese vezi: *Teatru*, traducere, cuvânt înainte și note asupra ediției de Dan C. Mihăilescu, vol. I-V, București, Editura Univers, 1994-1998; *Teatru*, traducere de Vlad Russo și Vlad Zografi, vol. I-X, București, Editura Humanitas, 2003-2008.

<sup>8</sup> Fișele unora din personalitățile exilului românesc, realizate de Securitate, se regăsesc în volumul pregătit de Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, *Personalități ale exilului românesc în arhivele Securității*, ediție îngrijită de dr. Dumitru Dobre, Iulia Huiu și Veronica Nanu, București, Editura Corint, 2007, p. 12-128.

<sup>9</sup> Institutul Național pentru Memoria Exilului Românesc, *Sursele Securității informează*, ediție de documente întocmită de Dumitru Dobre, Iulia Huiu și Mihaela Toader, București, Humanitas, 2008, p. 9-24 și urm.

armată de după 23 august 1944, aflată în curs de formare în momentul publicării articolului incriminat”<sup>10</sup>.

Rupte din context, afirmațiile lui Eugen Ionescu, deveneau, acum, apeluri pentru instalarea cât mai rapidă a ... „democrației populare” sau mai bine spus a comunismului în România. Erau descoperite astfel „meritele” pe care le avea dramaturgul în prefigurarea noului curs politic din România ocupată de sovietici.

Dar autoritățile de la București mizau și pe rolul de eventual „propagandist” pe care omul de cultură l-ar putea juca. În finalul deciziei de casare era citată concluzia *Scrisorilor din Franța*: „referindu-se [Eugen Ionescu] la situația existentă în țară la data articolului scris în 1945, conchide că «România redevine o patrie, o țară luminoasă»”<sup>11</sup>.

Copia deciziei de anulare a sentinței a fost trimisă ministrului RPR la Paris, pentru a fi înmănată lui Eugen Ionescu. Era un alt prilej pentru un nou contact cu cel care era deja considerat la acel moment drept „unul din cei mai de seamă autori dramaturgi din Occident” după cum se menționa chiar în dosarul său de la Securitate deschis, prin coincidență, în toamna anului 1963.

În același dosar, mențiunile critice nu lipseau. Era amintit articolul publicat într-un săptămânal elvețian, „Die Weltwoche”, în decembrie 1963, semnat de „un oarecare” Gudy Suter, german fugit din Ungaria în 1956, care încerca să denigreze opera lui Eugen Ionescu „pentru caracterul implacabil pe care acesta îl dă cursului societății burgheze”. Pentru ilustrație era redată sentința finală din respectivul articol: „Ionescu nu ajută, el ne împiedică. De aceea nu putem să-l folosim pe Ionescu”<sup>12</sup>.

Ei bine, conducerea Securității, gândea altfel, diametral opus, dramaturgul putea fi folosit, însă cu grijă. Datorită renumelui și autorității sale, vârfurile emigrației „reacționare” căutau să-l atragă sub diferite forme în activitatea lor de contestare a regimului din România. Or, Securitatea, în materialele pe care le deținea, constata că dramaturgul nu se antrenase în „activități ostile patriei și regimului nostru”. La apelul din 1959 lansat de Mircea Eliade pentru „concentrarea” intelectualilor transfugi împotriva regimului de la București, Eugen Ionescu a rămas pe gânduri, fără a da un răspuns. Anterior, în 1952, a refuzat categoric să contribuie la constituirea unui fond de ajutor material pentru cei eliberați din închisorile comunismului românesc, inițiat de Ion Rațiu la Londra. Astăzi, când se cunoaște situația materială modestă, chiar precară a dramaturgului, între anii 1945-1950, ne este limpede care au fost considerentele refuzului său. De altfel, atunci când și-a permis, începând cu 1959, Eugen Ionescu a ajutat material o serie de intelectuali fugari, cărora a considerat că merită să le întindă o mână de ajutor.

---

<sup>10</sup> ACNSAS, fond SIE, dosar nr. 21385, f. 9.

<sup>11</sup> *Ibidem*.

<sup>12</sup> *Ibidem*, f. 10.

Dar pentru autor problemele foștilor compatrioți deveniseră agasante și încerca să le evite. În 1962 refuza invitația de a colabora cu „Fundatia Carol I” din Paris, spunând că „o dată pentru totdeauna să fiu lăsat în pace cu chestiunile românești”.

Dovada că fusese, totuși, un refuz cu adresă precisă și că nu accepta activitatea și atitudinea unor anumite figuri ale exilului românesc, este o discuție pe care o are, un an mai târziu, cu Zaharia Stancu, aflat în vizită la Paris.

În nota de convorbire pe care a redactat-o la întoarcere, Zaharia Stancu scrie că a fost primit cu multă afecțiune, Eugen Ionescu mărturisindu-i că îl macină dorul de țară, cerând numeroase amănunte despre noile stări de lucruri din țară și despre persoanele cunoscute. Totodată, dramaturgul „nu a înțeles de ce Aurel Baranga l-a atacat la Congresul de la Stockholm, organizat de Institutul Internațional al Teatrului, afirmând că acest fapt l-a mâhnit. De asemenea, a spus că nu înțelege de ce dintre țările socialiste din Europa, numai în România nu se traduce și nu se vorbește nimic despre opera lui” (ulterior A. Baranga va deveni elogios, iar piesele lui Eugen Ionescu vor fi puse în scenă). Zaharia Stancu nu scapă momentul pentru a lansa întrebarea, pe care o pregătise sau i se sugerase de acasă să o pună, dacă dramaturgul ar accepta invitația de a veni în țară în eventualitatea premierei uneia din piesele sale. Eugen Ionescu a dat un răspuns răspicat: Nu. Și s-a explicat: „nu pentru că ar nega că este român, aceasta o afirmă peste tot, ci din motive politice”. A amintit viața de mizerie pe care a dus-o la Paris, după război, fiind nevoit să lucreze și ca hamal. Numai după multă trudă a ajuns să se afirme. Venirea lui în țară ar crea imediat suspiciuni, ori la vârsta lui, nu mai poate căra saci în spinare. A susținut însă că decât să spună ceva rău despre RPR preferă să-și „taie limba”<sup>13</sup>.

În pofida poziției clare, părerea lui Zaharia Stancu consemnată în finalul notei sale era că „într-un climat internațional mai favorabil”, Eugen Ionescu ar accepta totuși să vină în țară cu o condiție „să nu i se ceară declarații cu conținut politic”<sup>14</sup>. Ori tocmai acest lucru își doreau, între altele, diriguitorii de la București.

Ministrul român de la Paris confirma ulterior părerea lui Zaharia Stancu, punând în temă autoritățile de la București despre intenția lui Eugen Ionescu de a face totuși o vizită în România.

Având în vedere cele de mai sus și alte verificări făcute în arhivele Securității, la începutul lunii mai 1964, Nicolae Doicaru, șeful DIE, aproba primul plan de măsuri, dintr-o serie lungă, pentru influențarea lui Eugen Ionescu de a vizita țara. Premisa fundamentală pe baza căreia conducerea spionajului românesc luase această decizie era lipsa unei atitudini dușmănoase față de regim și rezerva cu care trata aspectele politice Eugen Ionescu. În plus, diriguitorii Securității doreau să nu-l scape pe dramaturg în brațele emigrației românești ostile, care l-ar fi implicat în acte de propagandă „reacționară”.

---

<sup>13</sup> *Ibidem*, f. 11.

<sup>14</sup> *Ibidem*.

Pentru îndeplinirea acestui plan, Securitatea s-a orientat în primul rând asupra legăturilor și cunoștințelor pe care Eugen Ionescu le avea în țară, în rândul personalităților lumii culturale și științifice: Radu Beligan, Tudor Vianu, pictorul Petre Dumitrescu ș.a. Nici rudele sale nu au scăpat de „mâna lungă” a Securității. Era cunoscută sora sa Apostoliu Marilena, dar și fratele soției lui Eugen Ionescu – Niki Burileanu, un îndelungat colaborator al temutei instituții.

Direcția a III-a a Securității confirma, în mai 1964, că Tudor Vianu primise deja sarcină pe linie oficială (pe linie de partid) de a-l contacta pe Eugen Ionescu și de a-l invita în țară. La fel se procedase și cu Radu Beligan care, cu prilejul punerii în scenă a piesei *Rinocerii*, l-a invitat pe autor în țară. Acesta a declinat însă de fiecare dată invitațiile, invocând faptul că ar fi bolnav și obosit, dând asigurări că va veni totuși îndată ce-i va fi posibil.

Eșecul acestor invitații nu a dezarmat conducerea DIE care trecea la alte măsuri în vederea „influențării pozitive”: „determinarea” lui Tudor Vianu și a lui Radu Beligan ca aceștia, folosindu-se de diverse delegări și de corespondența particulară, să ia legătura cu Eugen Ionescu pentru a stabili cât mai exact poziția lui față de regimul din țară și față de eventualitatea unei vizite în patrie; o serie de prieteni și cunoștințe „determinați” de punerea în scenă a piesei *Rinocerii* să-i scrie autorului și să-l felicite influențându-l în sensul dorit de diriguitorii Securității. Printre aceștia se număra și pictorul Petre Dumitrescu, fost coleg de școală cu Eugen Ionescu, și un apropiat al acestuia. Folosind acoperirea unui interviu pentru ziarul „Glasul Patriei” acesta a fost vizitat de un ofițer și, se pare, convins să procedeze în sensul dorit. Alți doi colaboratori externi ai ziarului amintit, care se aflau însă în alt gen de relații cu Securitatea, Șerban Cioculescu și Vladimir Străinu, au intrat și ei în joc.

Sora lui Eugen Ionescu, Marilena Apostoliu, era și ea luată în studiu pentru a stabili modalitatea prin care putea fi folosită în operațiunea de influențare a fratelui său de la Paris.

Ca urmare a planului pus la cale de Securitate, Tudor Vianu și Radu Beligan (convinși pe linie oficială de către șefii direcțiilor de cultură de care aparțineau) l-au întâlnit sau i-au scris în repetate rânduri lui Eugen Ionescu transmițându-i invitația de a vizita țara. Autorul parizian nu s-a declarat împotriva dar a început să evite contactele cu cei doi. La una din vizitele făcute la Paris, Radu Beligan a fost primit de soția lui Eugen Ionescu, care i-a declarat că soțul ar fi venit în vizită în România însă ziarul „Le Figaro” a publicat un articol în care se arăta că Eugen Ionescu, cetățean francez, cochetează cu comuniștii din România și se lasă flatat de faptul că piesa lui *Rinocerii* a fost pusă în scenă la București.

Faptul în sine i-a provocat teama de a nu avea neplăceri cu autoritățile franceze și l-a împiedicat să călătorească în România. Soția lui Eugen Ionescu i-a sugerat lui Radu Beligan că pentru a nu avea neplăceri cu autoritățile franceze ca urmare a vizitei dramaturgului în România, acesta să fie invitat oficial de către MAE român prin ministerul similar francez.

În primăvara anului 1965, în preambulul unui nou plan de măsuri pentru influențarea lui Eugen Ionescu, se constata că „diversele invitații ce i s-au făcut cu prilejul punerii în scenă, la București, a *Rinocerilor* le-a respins într-un fel sau altul”<sup>15</sup>. Între timp, au fost puse în scenă și alte piese ale dramaturgului (*Cântăreața cheală*, *Scaunele* și *Regele moare*) care s-au bucurat de un succes deosebit în rândul publicului dar și în presa de profil. Pentru Securitate acest fapt crea noi oportunități de abordare a scriitorului, de data aceasta prin relațiile sale de familie din țară. Niki Burileanu, cumnat al dramaturgului (fratele soției lui Eugen Ionescu) a fost primul vizat. Acesta fusese deținut politic și apoi informator, iar în vara anului 1965, urma să primească vizita în țară a surorii sale, Rodica Burileanu. Aceasta trebuia influențată pozitiv ca apoi să-l „contamineze” și pe soțul ei. A fost asigurată interceptarea telefonului la familia Burileanu și ascultarea discuțiilor care au avut loc între cei doi frați, pe parcursul vizitei. Rodica Ionescu, a avut, surprinzător, o atitudine pozitivă, chiar de admirație și entuziasm față de noile realități din România comunistă. Era astfel, bifat unul din pașii pe care Securitatea îl dorea realizat pentru convingerea lui Eugen Ionescu să vină în țară.

Pe o altă linie, înainte de plecarea, în turneu, în Franța, un ofițer al Securității l-a contactat pe directorul Teatrului de comedie, Radu Beligan, arătându-i acestuia interesul pentru aducerea în țară, în vizită, a lui Eugen Ionescu. I s-a argumentat că atât Eugen Ionescu cât și alți oameni de cultură din emigrație sunt sub influența unor foști politicieni din vechile partide, inclusiv, legionari, „elemente rău intenționate”, cu activitate ostilă la adresa țării. Evident că era un neadevăr din moment ce chiar în documentele interne Securitatea recunoștea atitudinea de rezervă a dramaturgului în „chestiunile românești”.

Lui Radu Beligan i s-a cerut să explice, la Paris, că turiștilor de origine română care vizitau România nu li se fac nici un fel de șicane și nici nu sunt arestați așa cum susțineau unele figuri importante ale exilului. Iar Eugen Ionescu nu avea de ce să se teamă, deoarece piesele lui erau jucate pe multe scene în țară, fiind recunoscut ca o personalitate de primă mărime a culturii românești. Ofițerul, pentru a-și întări argumentația, a invocat și câteva prevederi ale unor hotărâri ale guvernului referitoare la dezvoltarea turismului.

De asemenea, Radu Beligan era îndemnat, el și ansamblul pe care îl conducea în Franța, să nu-i respingă pe eventualii „fugari”, români din exil, care ar fi venit la spectacolele Teatrului de comedie, ci să le explice realizările din țară ale regimului. În acest sens, trebuia acordată o atenție mărită „elementelor cu oarecare suprafață”: C.V. Gheorghiu, Emil Cioran, Mircea Eliade și alții.

Radu Beligan i-a spus ofițerului că, legat de turneul teatrului pe care-l conducea, Eugen Ionescu i-a invitat pe el și actorii săi, după prima reprezentație a piesei *Rinocerii*, la o masă la el acasă, ocazie cu care va putea să discute cu dramaturgul.

---

<sup>15</sup> *Ibidem*, f. 16.

După turneu, la întoarcerea de la Paris, Radu Beligan a fost nevoit să aibă o altă întrevvedere cu respectivul ofițer (Victor Hoștiuc, șef serviciu în cadrul DIE) și să relateze cum a decurs întâlnirea cu Eugen Ionescu: ajungând la Paris, l-a sunat pe dramaturg, însă nu l-a găsit. În ziua spectacolului a sunat din nou. În ambele cazuri i-a răspuns fiica acestuia (Marie-France), care, într-o românească perfectă, i-a spus lui Radu Beligan că nu știe dacă tatăl ei va putea veni la spectacol, însă îl roagă ca după spectacol să vină cu toată echipa la ei acasă.

Radu Beligan era de părere că Eugen Ionescu a vrut să evite publicitatea, din care cauză a venit la spectacol exact în momentul ridicării cortinei, actorii aflând imediat însă de sosirea lui.

În loja în care se afla, chiar înainte de încheierea spectacolului, Eugen Ionescu s-a ridicat în picioare și a strigat: „Bravo Beligan”. A început să aplaude zgomotos înaintea celorlalți spectatori. Apoi a mers pe scenă și l-a îmbrățișat, sărutându-l pe Radu Beligan. La masa ce a urmat la locuința dramaturgului, care a durat până a doua zi la patru dimineața, referindu-se la piesa *Rinocerii* a relatat (de față fiind și critici literari francezi) că piesa se referă la evenimente din România interbelică. Ulterior a detaliat, spunând că piesa se referă la legionari, în special la molima legionară care i-a cuprins pe intelectualii din jurul său, precizând că dialogul din actul III, dintre Berenger și Jean, are la bază o discuție autentică dintre Eugen Ionescu și Horia Stamatu purtată în țară, înainte de anul 1938.

În timpul turneului, Radu Beligan s-a mai întâlnit încă de două ori cu Eugen Ionescu, într-o vilă din apropierea Parisului, fiind invitat împreună cu Eugen Jebeleanu de fratele lui Mihail Sebastian. Cu aceste ocazii, Eugen Ionescu s-a interesat cu lux de amănunte despre situația din țară (construcții noi, nivel de trai, atmosferă). Și-a reamintit episoade din tinerețe, din armată, a cântat cântece ostășești și populare românești. A adus elogii Teatrului de comedie, iar pe Radu Beligan l-a considerat mai bun decât Jean-Louis Barrault și Laurence Olivier.

Ilustrativ pentru principiile sale de viață și optica sa față de situația internă a țării natale sunt câteva din afirmațiile sale: „Vezi Beligane, oamenii se cunosc prin muncă. Eu te vedeam ca pe un om amabil, politicos, însă după ce te-am văzut jucând în piesa mea, te consider un adevărat prieten. [...] Aș da curs invitației tale de a veni în țară, dar ce se întâmplă dacă într-o noapte, după ce ne-am despărțit de la un chef, mă culc, la hotel, iar când mă trezesc, te caut și mi se răspunde: «Care Beligan, nu cunoaștem pe nimeni cu acest nume». Caut atunci Comitetul pentru cultură și mi se răspunde: «La noi Comitet de cultură? N-avem așa ceva!». Spune-mi tu Radule ce fac în această situație?»<sup>16</sup>.

Radu Beligan i-a replicat că în capul dramaturgului este o nebuloasă lipsită de orice temeii asupra situației din România. Lucrurile stau diferit, a încercat să demonstreze, neconvingător, directorul Teatrului de comedie. Blajin, Eugen Ionescu a mărturisit că ar vrea să vină acasă, că îl

---

<sup>16</sup> *Ibidem*, f. 22.

macină această dorință și că tocmai de aceea o trimisese pe Rodica (soția sa) în țară, pentru a sonda realitățile.

Ca semn al încrederii de care se bucura, Radu Beligan a primit de la dramaturg un alt număr de telefon, confidențial, la care răspundea el când se afla la Paris, urmând a-și telefona reciproc și a relua corespondența.

Despre traiul parizian al lui Eugen Ionescu, Radu Beligan spunea, cu explicabilă rețineră, că scriitorul nu are prieteni în afară de fratele lui Mihail Sebastian (Hector Sebastian) care avea o mare influență asupra lui. De altfel și acesta urma să viziteze țara în curând, pentru a cheltui drepturile de autor pentru piesele fratelui său. Fiind informată despre intențiile lui Hector Sebastian, Constanța Crăciun a dat dispoziții ca în cazul în care, acesta din urmă vine în România, chiar dacă nu există suma de 20.000 lei ca drepturi de autor ale fratelui său, să se creeze un fond special pentru el, având în vedere influența pe care o avea asupra lui Eugen Ionescu.

În final, părerea lui Radu Beligan era că Eugen Ionescu ar putea veni în țară, în toamna sau iarna anului 1966, dar „nu trebuie forțate lucrurile”.

Lucrătorul Securității a tras concluziile proprii: Radu Beligan a produs o bună impresie asupra lui Eugen Ionescu și se poate acționa în continuare pe această linie pentru a-l influența pozitiv pe scriitor.

Însă, Eugen Ionescu nu a venit în România nici în 1966 și nici în anii următori.

În decembrie 1967, a venit fiica sa Marie France Ionesco, care a fost impresionată de întâlnirea cu Matei Călinescu și Marin Sorescu.

Între timp, la Paris, dramaturgul a fost vizitat de mai mulți români din țară, pe care, se pare, îi prefera celor din exil. Unii erau însă informatori ai Securității, iar câteva din informările lor se păstrează și azi. Unul din ei notează o afirmație făcută de Eugen Ionescu, la o discuție la care participa și Emil Cioran: „sunt român dar am ales să aparțin culturii franceze!”.

Așa cum aminteam, Șerban Cioculescu și Vladimir Străinu au fost convinși să intre în jocul Securității pentru influențarea lui Eugen Ionescu. Aceștia s-au numărat printre vizitatorii la domiciliul lui Eugen Ionescu, dar din sursă colaterală aflăm că discuțiile pe care le-au purtat au fost strict pe teme literare.

Apoi ... liniște. Timp de un deceniu Eugen Ionescu dispărea din preocupările Securității. Sau cel puțin acest fapt îl deducem din absența oricărui document, între anii 1967-1977. Nu este exclus ca acestea să fi fost distruse fiind socotite fără „interes operativ”.

Din primăvara anului 1977, brusc, interesul DIE pentru situația scriitorului redevine manifest. Într-o telegramă transmisă rezidenței de la Paris se solicită de către conducerea spionajului românesc detalii despre situația familială a lui Eugen Ionescu ca și despre trecutul său în serviciul diplomației românești. De menționat că în telegramă se cereau urgent aceste informații pentru că erau cerute de „conducerea superioară”.

Detaliile transmise de rezidența din Paris ne surprind prezentându-l pe Eugen Ionescu într-o cu totul altă ipostază decât cea de la începutul anilor '60: atât el cât și fiica sa sunt în relații strânse cu emigrația ostilă regimului încurajând activitatea acesteia. Fiica sa era prietenă cu Monica Lovinescu, Virgil Ierunca, familia Stolojan și cu Dumitru Țepeneag, cu toții cunoscuți pentru atitudinea lor anticomunistă. Pe ultimul, Eugen Ionescu îl sprijinea financiar pentru editarea periodicului „Cahiers de l'est”.

Din alte telegrame transmise în același interval, vedem că Securitatea căuta în trecutul dramaturgului elemente care să-l compromită: activitatea ca atașat de presă la Vichy (articolele publicate atunci erau deja „pro-fasciste” sau antievreiești, se verifica o ipotetică activitate pe lângă guvernatorul Transnistriei etc.).

Dar care erau motivele pentru care se căutau asemenea date?

La București se știa deja că mai multe organizații și personalități din Franța intenționau să înceapă o campanie de presă împotriva regimului din România, în legătură directă cu situația unor cetățeni români care se solidarizaseră cu acțiunea lui Paul Goma și care erau supuși unor persecuții în țară. Or, Eugen Ionescu era unul din cei care intenționa să trimită președintelui Franței, guvernului și unor politicieni francezi, o scrisoare prin care să ceară sprijin pentru acești dizidenți.

Apoi, aflăm că interesul major al Securității se datora creării în ianuarie 1978, la inițiativa unui grup de intelectuali francezi și de alte etnii, a Comitetului Intelectualilor pentru o Europă a Libertăților (CIEL) al cărui scop declarat era „să lupte pentru asigurarea libertății de creație și de exprimare a ideilor, împotriva doctrinelor și practicilor totalitare”<sup>17</sup>. Președinte de onoare al acestui comitet a fost ales nimeni altul decât Eugen Ionescu, membru al Academiei Franceze, avându-se în vedere prestigiul de care acesta se bucura între intelectualii de pe malurile Senei.

Cunoscută fiind legătura foarte strânsă dintre tată și fiică în familia Ionescu, Securitatea încerca o acțiune de influență asupra fiicei Marie France Ionesco despre care se știa precis că obținuse de la PEN club, filiala Paris, o bursă lunară de 3000 franci pentru Paul Goma. Fiica lui Eugen Ionescu era socotită una din cele mai active susținătoare ale dizidentului român.

În buna tradiție a Securității, s-a trecut la alcătuirea unui plan de măsuri pentru „neutralizarea activității ostile” a fiicei marelui dramaturg. În primul rând era vizată legătura acesteia cu toți colaboratorii postului „Europa Liberă”, apoi cu dizidenții amintiți deja: Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase. Se știa că fiica „de cele mai multe ori uzează de prestigiul tatălui [...] uneori atrăgându-l și pe acesta” în sprijinirea exilului românesc<sup>18</sup>. Se acționa direct prin intermediul a patru colaboratori ai Securității, care aveau acces în casa dramaturgului ori se aflau în bune relații cu fiica acestuia. Aceștia aveau sarcina de a o convinge de valoarea literară modestă a lucrărilor scrise de Paul Goma, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase ca și de faptul că incapacitatea

---

<sup>17</sup> *Ibidem*, f. 131.

<sup>18</sup> *Ibidem*, f. 82.

lor în acest domeniu îi conduce la alt gen de acțiuni pentru „câștigarea unei popularități ieftine” de pe urma căreia profită material.

O altă direcție de acțiune, era cea de a publica în țară, tot de către o legătură a Securității, articole elogioase despre activitatea literară a lui Eugen Ionescu, bineînțeles aducând la cunoștința dramaturgului toate aceste contribuții.

În fine, în țară, față de relațiile familiei Ionescu, cât și în rândul scriitorilor, urma să se acrediteze ideea că Marie France Ionescu era în slujba cercurilor ostile ale emigrației și a postului de radio „Europa Liberă”.

În pofida acestor măsuri și intenții ale Securității, într-o telegramă de la mijlocul anului 1978, se constata o „intensificare” a activității propagandistice anticomuniste a lui Eugen Ionescu, ceea ce făcuse obiectul unei analize „la nivel superior”. Era firesc ca la acest nivel, conducerea de partid să fie îngrijorată, luând în considerare că în urma cu mai mulți ani, dramaturgul refuzase orice implicare în asemenea manifestări. Tocmai pe această bază, în țară, îi fuseseră puse în scenă câteva piese și i se făcuse o bună critică în presa de specialitate.

În consecință, se dorea inițierea unui dialog, din țară, între Eugen Ionescu și un om de cultură, eventual Radu Beligan, care-l cunoștea personal și care-i pusese în scenă piesele amintite. În plus, se intenționa ca la intervențiile numeroase ale fiicei lui Eugen Ionescu, și chiar ale acestuia din urmă, la nivele foarte înalte, să se aprobe viza de ieșire din țară a soților Andrei și Sanda Gheorghiu, apropiați ai familiei Ionescu. Aceștia din urmă solicitaseră viza din 1978, dar fuseseră refuzați deja în două rânduri, iar în urma cererii lor de plecare din țară erau supuși mai multor șicane din partea autorităților. Însuși, viitorul președinte al Franței, Francois Mitterand, transmisese lui Nicolae Ceaușescu o solicitare în acest sens.

Autoritățile de la București nu se grăbeau deloc, dimpotrivă căutau să temporeze plecarea familiei Gheorghiu, căutând ca, la schimb, să fie obținută din partea lui Eugen Ionescu, desolidarizarea față de dizidența românească din Franța. De altfel, ambasadorul României primise, pe lângă sarcina de a-l cultiva pe Eugen Ionescu, misiunea de a avea o discuție cu dramaturgul sau fiica acestuia în care să-i propună târgul amintit mai sus.

La 29 martie 1979, sub semnătura lui Eugen Ionescu și a secretarului general Allain Revennes, CIEL a lansat un apel care chema „toți intelectualii francezi și europeni să întrerupă imediat orice contact cu instituțiile oficiale din România, orice legături cu această țară, orice primire a reprezentanților oficiali... atât timp cât vor continua represiunile și disparițiile în România”.

În aceeași perioadă, Eugen Ionescu publică volumul *Un om în chestiune – un om în discuție* alcătuit din articole scrise după 1977 în care se referă, între altele, la mișcarea pentru drepturile omului în România, la Ion Vianu și Paul Goma.

Având în vedere cele întâmplate, DIE trece la acțiuni de compromitere a CIEL și de influențare a lui Eugen Ionescu pentru a renunța la poziția sa ostilă față de regimul de la București.

Intelectuali și oameni de afaceri occidentali, în relații cu spionajul românesc, publică articole de presă și trimit scrisori lui Eugen Ionescu în care este criticat apelul lansat de CIEL. Într-un articol, Eugen Ionescu era blamat pentru că „a chemat intelectualitatea din Europa să boicoteze spiritual România, țara sa de origine”. Personaje mai mult sau mai puțin controversate din rândul exilului românesc îi trimit de asemenea scrisori prin care își exprimă indignarea că un intelectual de talia sa recurge la asemenea metode împotriva patriei natale. Unele din aceste scrisori sunt publicate în presa occidentală sau difuzate la posturi de radio în limba română din SUA. Concomitent este asigurată publicarea în presa emigrației române a circa 50 de articole care calificau drept aberații chemările conținute de apelul CIEL și care-l vizau direct pe Eugen Ionescu. Autorii acestor materiale fuseseră anterior aduși în țară și li se crease condiții pentru a se „documenta” despre drepturile și libertățile scriitorilor români, ca și posibilitățile lor de creație. Inclusiv Allain Revennes, secretarul general al CIEL, a fost contactat și i s-au furnizat documente și informații în sensul amintit, fiind intoxicat și cu câteva date despre „adevărata față” a preotului Gheorghe Calciu.

Trebuie spus, indiferent de părerea unora sau altora, că acțiunile puse la cale de Securitate au avut efect deși nu au schimbat fundamental atitudinea lui Eugen Ionescu față de regimul de la București. Probabil că și un anumit gest făcut de autoritățile române a contat. În aprilie 1979, Comisia de vize și pașapoarte a acordat viza mult dorită familiei Gheorghiu.

Efectul nu s-a lăsat așteptat prea mult, Eugen Ionescu retrăgându-se din manifestările emigrației anticomuniste din capitala Franței. Absența dramaturgului de la acțiunile publice ale acesteia este grăitoare. Nu mai apar nici un fel de declarații sub semnătura sa în cadrul CIEL.

Ba chiar într-o discuție particulară, Eugen Ionescu își exprimă surprinderea față de duritatea conținutului mesajelor primite și regretul că s-a lăsat târât într-o „aventură politică” și a servit interesele unor forțe politice interesate în discreditarea României.

După această retragere, Securitatea a continuat seria măsurilor de influențare a lui Eugen Ionescu, prin introducerea în anturajul său a unor intelectuali din țară și străinătate, aflați în legătura temutei instituții. Presa și emisiunile de radio din Occident au fost folosite pentru compromiterea activității CIEL și pentru prezentarea în culori favorabile a situației intelectualilor din România.

Fiica sa a fost flancată de același gen de binevoitori care se pare au fost suficient de convingători.

Dintr-o notă informativă a unei surse care discutase cu dramaturgul francez Jean de Beer, în august 1980, aflăm și un alt motiv pentru care Eugen Ionescu se retrage din acțiunile exilului românesc: starea sănătății sale în continuă degradare. În același timp aflăm că atitudinea sa față de regimul din România era în continuare profund ostilă, fiind influențat de fiica sa și de emigrația românească de la Paris. De altfel, Eugen Ionescu se află încă în relații strânse cu Paul Goma, care îl edificase asupra lipsei libertății culturale și religioase din România.

Eșecul parțial al Securității în ruperea legăturilor dintre cei doi scriitori români este explicat într-o telegramă din octombrie 1980, cu ajutorul unor aprecieri făcute chiar de un apropiat al dramaturgului: „Eugen Ionescu este ușor determinabil în desfășurarea unor activități ostile, iar din punct de vedere politic foarte obtuz. Datorită vârstei cât și consumului de băuturi alcoolice în cantități mari, a devenit irascibil, necontrolat în acțiuni și negativist. Este obsedat de ideea că nu va mai trăi mult, fiind permanent nemulțumit pentru ce a realizat până în prezent. [...] Are multe de spus și trebuie să spună totul până va muri”<sup>19</sup>.

Totuși, informațiile furnizate de sursele DIE sunt, adesea, contradictorii. Dintr-o notă a unui informator aflăm, în 1981, că Eugen Ionescu era decepționat de Paul Goma, întrucât „acesta nu dat ceea ce se spera de la el”. Conform aceleiași surse, pe care nu o putem verifica, dramaturgul ar fi vorbit în termeni negativi la adresa lui Paul Goma spunând că acesta nu se ridică la nivelul intelectualilor români din Franța, că „nu a fost în stare să scrie nimic de când a sosit” în Franța. Din aceste considerente, dramaturgul evita să-l mai vadă pe Goma „pentru că nu vrea să se compromită” păstrând legăturile vechi pe care le avea cu dizidentul<sup>20</sup>.

Din aceeași notă aflăm și alte detalii: Eugen Ionescu frecventa un local, „La Coupole”, unde mergeau, de obicei, membri ai Academiei Franceze. De regulă, mergea singur, consuma și zăbovea mult în restaurant. După un „consum substanțial, în stare de ebrietate, obișnuia să scrie pe loc diverse notițe, însemnări, cu intenția de a fi idei pentru viitoare lucrări”, dar care rămân nefinalizate.

O dovadă că dramaturgul era urmărit sau „filat” o bună parte din timp, este și observația după care, în ultimul timp, el era văzut frecvent în prezența unor regizori și actori francezi, fiind preocupat de situația teatrului francez contemporan.

Dintre figurile de marcă ale exilului, Eugen Ionescu continua să aibă legături cu grupul Monica Lovinescu, Dumitru Țepeneag și Virgil Tănase.

În fine, ultimul document relevant din dosarul lui Eugen Ionescu, nume de cod „Slătineanu”, este un raport cu propunerea (aprobată) de scoatere din „preocupările” Securității” a dramaturgului și clasarea dosarului la arhivă. Documentul, datat 27.11.1984, amintește că scriitorul a fost luat în lucru în anul 1978, pentru „cunoașterea și contracararea activității propagandistice ostile desfășurate” în calitatea sa de președinte al CIEL. În urma executării sarcinilor stabilite în planul de măsuri realizat atunci, „Slătineanu” a fost scos de sub influența „elementelor reacționare” iar CIEL și-a încetat activitatea.

Așadar, propunerea de scoatere din „preocupare” a lui „Slătineanu” se făcea pe baza unor date obținute recent din care reieșea că dramaturgul „se află într-o stare de degradare fizică și

---

<sup>19</sup> *Ibidem*, f. 148.

<sup>20</sup> *Ibidem*, f. 154.

morală avansată, evită contactele cu emigrația română din spațiu [francez] și nu a mai fost semnalat cu atitudine dușmănoasă la adresa țării noastre (sic!)”<sup>21</sup>.

Era o dezinformare crasă a ofițerului de caz, care, probabil, primise ordin să închidă acest dosar în mod expres, având în vedere înghețul teribil care se instala în relațiile româno-franceze, precum și schimbarea de gardă de la conducerea spionajului românesc (Nicolae Pleșiță este înlocuit cu Aristotel Stamatoiu la 30 noiembrie 1984), tocmai pe motive care țineau de imaginea externă a regimului de la București.

**Publicat în „Magazin Istoric”, nr. 11, 12 (512, 513)/noiembrie, decembrie 2009, p. 15-19; 43-48.**

---

<sup>21</sup> *Ibidem*, f. 165.